

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТА ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто питання особливостей організації професійної підготовки студентів до виховної роботи з учнями початкових класів. Провідною ідеєю є забезпечення єдності теоретичної та практичної підготовки на основі використання ресурсу дисциплін навчального плану.

Ключові слова: виховна робота, професійна підготовка студента, педагогічний процес.

На сучасному етапі становлення Української держави за умови складного політичного та соціально-економічного стану особливо відчутним є взаємозв'язок виховного впливу школи та суспільних явищ. Актуальними є питання забезпечення умов для саморозвитку й самореалізації особистості як важливої складової підготовки підростаючого покоління до життя та праці в умовах значних соціальних, політичних, економічних змін, що відбуваються в житті країни. У процесі навчання сучасної школи повинні знайти місце такі психолого-педагогічні та дидактико-методичні механізми, що давали б змогу ефективно готувати особистість випускника до майбутньої професійної діяльності.

Мета статті – висвітлити актуальні питання підготовки студентів до виховної роботи з формування громадської зрілості учнів.

Специфіка професійної діяльності вчителів полягає в перманентному прямому та опосередкованому впливі на розвиток самосвідомості учня, формуванні в нього актуальної системи цінностей і світосприйняття, що відповідає сучасному стану культурного та соціального розвитку суспільства. Культурні й загальнолюдські цінності потребують збереження та примноження, і підґрунтям цього процесу може бути лише відповідна вихованість учня. Випускник навчального закладу стає частиною соціуму, носієм соціокультурних цінностей, рушійною силою їх збереження та примноження, а тому виховна робота школи в заданому напрямі є основою культурного розвитку країни.

Збереження національної культури, традицій, системи суспільних цінностей прямо залежить від громадської освіченості, вихованості молоді. Не виникає сумнівів щодо часу, коли слід починати процес формування самосвідомості особистості. Саме молодший шкільний вік залишається найбільш чутливим до виховних впливів з боку вчителів, оскільки цьому етапу розвитку особистості притаманний високий рівень довіри, готовності активно включатись у всі без винятку види та форми діяльності, що запропоновані дорослими і є засобами формування відповідних моральних переконань.

У цьому плані актуальною є думка І. Я. Лернера, що якість педагогічного процесу, передусім, характеризується змінами в особистісних якостях і властивостях учня, які далеко не завжди узгоджуються із сформульованими цілями, але

будь-який акт діяльності завжди здійснює той чи інший зсув у формуванні його особистості [1].

У ході проведеного дослідження з'ясовано, що актуальним питанням підготовки вчителя залишається виховна складова в організації педагогічного процесу, однією із цілей якої є виховання учнівської молоді в дусі поваги до системи морально-духовних цінностей. Шанобливе емоційно-ціннісне ставлення до накопиченого в соціумі комплексу правил та законів, суспільних явищ, процесів, різних відносин можливе за умов переведення відповідних психічних процесів на рівень підсвідомості. Елементи свідомої прийнятної поведінки із часом повинні перетворитись на відповідні навички. Механізми зазначеного процесу базуються на спеціально організованій самостійній діяльності учня, що повинна мати яскраву мотиваційну забарвленість. В.Є. Мусіна [2] зазначає, що навчальні досягнення учнів – це процес та результат їхнього розвитку через засвоєння ними соціального досвіду (досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-ціннісних ставлень, досвіду творчої діяльності). Від здатності вчителя забезпечити виховний процес, враховуючи зазначені закономірності, залежить характер та якість сформованої в учня життєвої позиції.

Слід відзначити, що суб'єкт-суб'єктне міжособистісне спілкування, яке за класичною гуманістичною педагогічною концепцією, видатним представником якої був В.О. Сухомлинський, інтенсивно розвивається в бік поглибленого вивчення індивідуальних характеристик особистості з метою створення сприятливого середовища для саморозвитку учня. Ідеї В.О. Сухомлинського про унікальність та неповторність внутрішнього духовного світу кожного окремого учня в умовах сучасного етапу розвитку педагогічної думки не тільки не втрачають своєї актуальності, а й набувають нового значення. Попередня діагностика рівня вихованості, ґрунтовне дослідження особистісних якостей вихованця стає першоосновою для вибору методів, прийомів, засобів виховного впливу й відповідних форм організації навчально-виховного процесу. Дедалі більше уваги приділяється внутрішнім механізмам саморозвитку людини.

В умовах сучасного інноваційного характеру розвитку національної системи освіти вчитель отримує можливість творчо підійти до виконання своїх безпосередніх функцій, застосовуючи нові педагогічні технології та окремі їх елементи. Оскільки гуманістично спрямована особистість розвивається в процесі свідомої діяльності, що розгортається під впливом переконання як відповідного й адекватного виховного методу, то й від вчителя очікується спеціальна організаційна робота, що полягатиме в стимулюванні правильної учнівської поведінки. Психологічним стрижнем діяльності має бути довільне прийняття морального рішення – акту надзвичайно складного, що ґрунтується на моральній вимозі й активній позиції суб'єкта. Тому фахова підготовка вчителів обов'язково повинна включати, крім психолого-педагогічних знань, здобуття загальних теоретичних уявлень про сучасні технології виховання й можливості їх запровадження у виховному процесі з метою підвищення його ефективності.

Науково-теоретична та практична підготовка майбутніх учителів була й залишається актуальним напрямом педагогічних досліджень. У сучасній системі професійної підготовки вчителів вона набуває особливої актуальності з огляду на зміни, що відбуваються у зв'язку з приєднанням України до загальноєвропейського освітнього та наукового простору. В умовах кредитно-модульної системи

організації навчального процесу забезпечення підготовки студента до реалізації завдань виховної роботи з учнями початкової школи має відбуватись шляхом органічного поєднання трьох основних складових організації навчальної діяльності.

По-перше, використання потенціалу лекційних занять з дисциплін, що забезпечують фахову теоретичну підготовку. Матеріал, що відводиться для лекційного викладання, потрібно відбирати за принципом обов'язкового мінімалізму у визначенні обсягів інформації, фактологічного матеріалу тощо. Лекційні модулі є основою для введення в дисципліну, визначення принципів вивчення змістовних модулів, загальної характеристики змісту наступної навчально-пізнавальної діяльності студента з опанування знаннями на достатньому рівні. Під час лекційного викладання об'єктивно швидше відбувається ознайомлення зі структурою та змістом навчальної дисципліни, коригуються настанови на навчальну діяльність у процесі безпосереднього педагогічного спілкування, визначаються цілі й пріоритети майбутньої професійної діяльності.

По-друге, самостійна позааудиторна навчально-дослідницька діяльність студентів. Її призначенням є детальне опрацювання основних питань, що розкривають зміст дисципліни в межах кожного зазначеного в робочій навчальній програмі модуля. Позааудиторна індивідуальна робота студента обов'язково повинна мати навчально-дослідницький чи проектно-конструкторський характер і використовуватись у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Метою цього виду роботи має бути не тільки самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу, а й розвиток критичного мислення, навичок самостійної роботи, набуття досвіду самоосвіти.

Зміст самостійної діяльності студента певним чином збігається зі змістом ІНДЗ у межах кредитно-модульної системи організації навчального процесу й становить теоретичну чи практичну роботу в межах навчальної програми курсу, що виконується на основі знань, умінь і навичок, набутих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому. Суттєвою відмінністю пропонованої нами позааудиторної роботи від ІНДЗ є більша інтенсивність та систематичність включення студента в такий вид роботи.

За положенням про кредитно-модульну систему організації навчального процесу, ІНДЗ має певний вигляд за запропонованою класифікацією, а викладач визначає його характер відповідно до особливостей певної дисципліни. Недоліком ІНДЗ, на наш погляд, є його одноразове включення в загальну структуру вивчення дисципліни: сума балів, що відводиться на такий вид роботи, є складовою загальної рейтингової оцінки й таким чином переходить у розряд непізнавальних стимулів до навчання. До такої думки ми приходимо на підставі аналізу видів мотивації до навчання сучасного студента. На жаль, незначна кількість студентської молоді відчуває домінування пізнавальних мотивів. Решта користується здебільшого соціальними чи утилітарними мотивами, що призводить до перетворення ІНДЗ на засіб підвищення загальної рейтингової оцінки з дисципліни й, таким чином, збільшення шансів на отримання стипендії, диплома з відзнакою тощо. Дослідницька діяльність за таких умов починає перетворюватись на формальну складову навчальних обов'язків і через несистемне включення в

загальну структуру навчальної діяльності створює додаткові перешкоди в здобутті очікуваних балів оцінки.

На наш погляд, позааудиторна робота повинна стати систематичним видом навчально-пізнавальної діяльності студента, складовою цієї діяльності. Результати навчальних досягнень у такому виді навчальної діяльності повинні знайти відображення під час проведення семінарських занять. Із цією метою доречно застосовувати подвійну систему визначення питань для семінарських занять. Для самостійного опрацювання студент отримує перелік питань та орієнтовний список літератури, але під час проведення семінарського заняття доречно застосовувати змінені питання, що унеможливають небажані форми участі студента, як-от: читання з аркуша, повідомлення інформації з критичної літератури. Питання для семінарського заняття доречно готувати з орієнтацією на організацію дискусії. У цьому разі в процесі бесіди, диспуту учасники семінару детально опрацьовують усі відомості з теми, фіксують у конспектах вузлові моменти, що за традиційної організації семінарів механічно переносять з навчально-методичних джерел.

Цей етап опанування теоретичними знаннями є важливим кроком у формуванні готовності до здійснення виховної роботи з учнями початкової школи, оскільки її наявність передбачає свідоме застосування знань на практиці. Саме формуванню усвідомлених знань та розумінню потенційних шляхів їх застосування слід приділяти увагу під час організації семінарських занять з методики виховної роботи та педагогіки. Без цієї складової професійної підготовки виникає ймовірність механічного перенесення знань з теоретичної площини в практичну. На жаль, при цьому вчитель-початківець не замислюється про складові успішної виховної роботи. Копіювання яскравих образів досвідчених педагогів, відтворення шаблонів може призвести до неочікуваних низьких результатів, оскільки при перенесенні передового педагогічного досвіду без урахування власних психофізичних особливостей та стилю педагогічного спілкування забезпечити високий рівень результатів виховної роботи може стати у край важким завданням.

Так, під час семінарських занять має відбутись обговорення в студентській групі змісту запропонованих форм та методів здійснення виховної роботи в межах окреслених завдань. Увага приділяється як оригінальним ідеям, так і можливим перевагам та недолікам, що теоретично можуть бути виділені на основі сучасних знань про закономірності й принципи організації педагогічного процесу.

По-третє, участь студента у практичних заняттях. У ході проведення практичних занять теоретичні знання відпрацьовуватимуться на рівні елементарного запровадження в практику школи в контексті проведення окремих виховних заходів. Слід виокремлювати практичні заняття як важливу форму організації практичної діяльності студентів, у ході якої можна забезпечити формування вмінь застосовувати здобуті теоретичні знання для вирішення окремих завдань виховної роботи. Під час проведення практичних занять існують усі необхідні умови для моделювання окремого фрагменту педагогічної дійсності, що утворює педагогічну ситуацію – завдання, розв'язання якого засвідчуватиме набутий студентом рівень готовності до здійснення виховної роботи в початковій школі.

На основі базової інформації про можливості застосування методів та прийомів виховного впливу студенти шляхом інтеграції та інтерполяції знань проектують напрями розширення сфери застосування зазначених інструментів

педагогічного впливу. Із цією метою відбувається обговорення ще під час семінарського заняття співвідношення цілей педагогічної діяльності, особливостей вікової групи учнів та потенційних можливостей застосування виділених методів і прийомів з урахуванням їх наявних переваг та недоліків, результатом чого є створення теоретичної моделі. Під час практичних занять забезпечується практична підготовка до використання методів виховного впливу. Студенти готують сценарії виховних заходів і презентують їх у групі, проводять фрагменти виховних заходів з використанням окремих прийомів. Накопичений досвід поступово дає змогу перейти до більш глобальних форм підготовки до виховної роботи в школі, як-от: розроблення плану виховної роботи, створення сценаріїв виховних заходів, переосмислення методики виховання з опорою на інноваційні педагогічні технології тощо.

Для забезпечення прагматичного характеру отриманих знань у контексті професійної педагогічної підготовки до виховної роботи в школі слід визначити змістовні модулі, під час вивчення яких відбудеться послідовний перехід від теоретичної інформації до практичного застосування окремих методів та прийомів у типових і нових умовах. За структурно-логічною схемою в плані підготовки фахівців такими навчальними одиницями є курси “Педагогіки” та “Методики виховної роботи”, а також особливий вид педагогічної практики – “Позакласна виховна робота”. Названі навчальні дисципліни послідовно розкривають основні теоретичні питання напрямів та завдань виховної роботи в школі, відкривають її особливості в початкових класах, а також окреслюють основні ефективні методи та прийоми виховання учнів початкової школи.

Досвід роботи свідчить, що під час проходження педагогічної практики “Позакласна виховна робота” кращі показники демонструють саме ті студенти, які активно брали участь у розробці кращих індивідуальних науково-дослідницьких завдань з “Педагогіки” та “Методики виховної роботи”, готували оригінальні сценарії виховних заходів. Уважаємо, що продуктивним шляхом поліпшення якості підготовки студентів до виховної роботи є подальше вдосконалення тематики індивідуально-дослідницьких завдань і методики презентації й захисту зазначених проектів.

Висновки. Таким чином, успішна професійно-практична підготовка студента вищого навчального закладу педагогічного профілю забезпечується єдністю науково-теоретичної та практичної складових на основі запровадження відповідних логічно зумовлених навчальних дисциплін та видів практики, що за структурно-логічною схемою підготовки фахівця взаємно доповнюють одна одну й створюють умови для здобуття студентом необхідного досвіду організації виховної роботи.

Список використаної літератури

1. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности / И.Я. Лернер. – М. : Просвещение, 1980. – 164 с.
2. Мусина В.Е. Педагогический мониторинг учебных достижений : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В.Е. Мусина. – Белгород, 2009. – 196 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5 Статті. – 639 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2013.

Бабакина О.А. Подготовка студента к воспитательной работе в начальной школе

В статье рассматриваются особенности организации профессиональной подготовки студентов к воспитательной работе с учащимися начальных классов. Ведущей является идея единства теоретической и практической подготовки на основе использования ресурса дисциплин учебного плана.

Ключевые слова: воспитательная работа, профессиональная подготовка студента, педагогический процесс.

Babakina O. Preparation of student to an educate work at initial school

In the article the features of organization of professional preparation of students are examined to an educate work with a student initial classes. An anchorwoman is an idea of unity of theoretical and practical preparation on the basis of the use of resource of disciplines of scientific plan.

Key words: educate work, professional preparation of student, pedagogical process.